

Lausunto

18.02.2026

Asia: VN/23361/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Rikosseuraamuslaitoksen organisaation ja rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmän uudistamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Rikosseuraamuslaitoksen organisaation ja rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmän uudistamisesta

Johdanto

Rikosseuraamuslaitos (Rise) on viime vuosina uudistunut. Uudistukset eivät ole ns. kenttähenkilökunnan mielestä olleet onnistuneet ja ovat aiheuttaneet monenlaisia haasteita ja ongelmia. Uudistukset ovat vaatineet vankien kanssa toimivilta virkamiehiltä jatkuvaa uusiin asioihin perehtymistä, uuden vankitietojärjestelmän oppimista ja jatkuvaan henkilöstöpulaan sopeutumista.

Vankien määrä on lisääntynyt merkittävästi. Viimeisen kolmen vuoden aikana vankien määrä on lisääntynyt noin 650 vangilla, samaan aikaan Risen henkilöstömäärä on lisääntynyt vain yhdeksällä. Vankimäärään verrattuna henkilöstömäärää olisi pitänyt lisätä noin 535 henkilöä.

Vankien kunto on viimeisen kymmenen vuoden aikana heikentynyt ja vankien henkilöstöä kohtaan kohdistama väkivalta on lisääntynyt. Henkilöstö joutuu työskentelemään erittäin vaativissa olosuhteissa, kun vankien yliasutuksen vuoksi esimerkiksi vankien siirtely osastolta tai vankilasta toiseen ei onnistu. Niinpä normaaleilla vankiosastoilla on sellaisia vankeja, jotka olisi pitänyt sijoittaa tehostetusti valvottaville osastoille.

Osaavaa ja laadukkaasti koulutettua henkilöstöä tarvitaan lisää. Tällä esityksellä Rise pyrkii nopeisiin ratkaisuihin, jotka eivät ole kestäviä eikä kannatettavia. Risen tavoite uudistaa koulutusjärjestelmää uhkaa heikentää vanginvartijoiden koulutuksen laadun, murentaa ammatin arvostuksen sekä vaarantaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen (RSKK) itsenäisen aseman ja ainutlaatuisen asiantuntemuksen.

Vankilavirkailijain liitto VVL ry haluaa esittää koulutusuudistukselle vaihtoehdon, joka tulee takaamaan opiskelijoiden saaman laajan ja kattavan tutkinnon sekä pedagogisen tuen. VVL ry:n esittämän mallin koulutuksella saadaan turvattua tarvittava määrä vankilahenkilökuntaa. Tämä edellyttää RSKK:n aseman ja resurssien turvaamista.

Hallituksen esitys henkilöstöpulaan

Rikosseuraamuslaitoksen (Rise) henkilöstöpula on kiireellistä ratkaisua vaativa haaste. Hallituksen esittämä koulutusuudistus on luonteeltaan pikainen ja reaktiivinen toimenpide jo pidempään ongelmana olleeseen tilanteeseen. Koulutusuudistuksessa keskitytään tuottamaan nopeasti lisää työntekijöitä, mutta samalla koulutuksen laatu on vaarassa heikentyä ja vanginvartijoiden ammattikunnan arvostuksen puute tulevaisuudessa lisääntyy.

Jos RSKK:lle osoitettaisiin kunnolliset resurssit, olemassa oleva koulutusjärjestelmä pystyisi vastaamaan koulutettavien kasvavaan tarpeeseen. Näin ollen esitettyä koulutusuudistusta ja voimassa olevan lain Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta ja asetuksen kumoamista ei tarvitsisi edes tehdä.

Riselle tulisi osoittaa selkeästi henkilöstöön osoitettua korvamerkittyä rahaa, jotta kokelaiden lisämäärä voitaisiin ottaa töihin. Muutoin on vaara, että koulutettujen vartijoiden määrä jää selvästi alle tavoitteiden. Nyt jo voidaan osoittaa, että kaikki valmistuneet vanginvartijat eivät voi jäädä alalle. Tämä johtuu siitä, ettei avoimia virkoja ei ole tai avoimiin virkoihin ei saada täyttölupia.

Hallituksen esitys sisältää RSKK:ta koskevia kommentteja ja perusteluita koulutusuudistukselle, jotka eivät pidä kaikilta osin paikkaansa. Korjauksia on esitetty Vankilavirkailijain liiton taholta jo valmisteluvaiheessa, mutta Rise ei ottanut korjauksia huomioon antamassaan esityksessä maaliskuussa 2025 .

Uudistuksen konteksti ja tavoitteet

Oikeudenhoidon selonteossa (2022) on tunnistettu tarve osoittaa Riselle yhteensä 400 henkilötyövuoden lisäresurssi vuoteen 2027 mennessä. Lisäksi Petteri Orpon hallitusohjelman toimenpiteiden on arvioitu nostavan päivittäistä vankilukua lähes 400 vangilla. Orpon hallituksen linjaukset koventaa rangaistuksia tiettyjen rikosten kohdalla ovat aiheuttaneet vankiloihin merkittävän yliasutustilanteen. Henkilöstöpula on jo huolestuttavalla tasolla. Tavoite pitää kuitenkin pitää siinä, että henkilöstö on tulevaisuudessakin laadukkaasti ja yhteismitallisesti koulutettua.

Mikäli RSKK:lle saataisiin lisäresursseja (sekä rahaa, henkilöstöä että tiloja), RSKK pystyisi vastaamaan tarpeeseen kouluttaa tarvetta vastaavan määrän vanginvartijoita. Rise vähensi omilla linjauksillaan ja päätöksillä RSKK:een otettavien vartijakokelaiden määrää vuosina 2010-2019, jolloin koulutukseen sisään otettavien määrä oli vain keskimäärin 40 opiskelijaa/vuosi. Tämä päätös itsessään on ollut mukana aiheuttamassa koulutettujen vanginvartijoiden puutetta.

Risen haasteena on myös koulutetun valvontahenkilökunnan pysyminen alalla, eli ei koeta, että Risessä olisi pitovoimaa. Kulmakivinä pitovoiman puuttumiseen ovat muun muassa johtamisongelmat, jatkuvat henkilökuntaan kohdistuvat säästöt ja heikko palkkaus.

Ehdotettu malli aiheuttaa uusia ongelmia

Hallituksen esityksessä ehdotetaan RSKK:n antaman koulutuksen rinnalle uutta koulutusmallia, jossa Rikosseuraamusalan tutkinto voitaisiin suorittaa työn ohessa. Vaikka tavoite henkilöstömäärän kasvattamisesta on oikea, ehdotettu keino on luonteeltaan paniikkiratkaisu. Mallin tavoite on saada mahdollisimman nopeasti henkilöitä töihin, mutta koulutuksen laatu kärsisi samalla.

Ehdotetun mallin mukaisesti henkilöt palkattaisiin määräaikaisiin virkasuhteisiin ja sen ohella henkilöt opiskelisivat omalla ajallaan Rikosseuraamusalan tutkinnon. Teoriaopinnot olisivat verkossa ja ne tehtäisiin omalla ajalla. Käytännön asiat opetettaisiin vankiloissa, joissa jo nyt on hankaluutta saada työaika vartijakokelaiden perehdytykseen. Usein on tilanteita, jossa kuukauden vankilassa ollut kouluttamaton vartija perehdyttää juuri vankilaan tullutta uutta kouluttamatonta vartijaa. Melkein jokaisessa vankilassa on työpaikkaohjaajat, mutta he tekevät työpaikkaohjausta eli kokelaiden perehdytystä oman työnsä ohella. Lisäksi tässä uudessa mallissa ei ole teoriaopetusta uusille, vaan he menevät suoraan töihin. Kuka siis määrittelee sen, osaavatko uudet työn ohessa opiskelevat kaikki rikosseuraamusalalla sovellettavat lait, asetukset ja muun sääntelyn?

Tämä uusi malli lisää opiskelua verkossa. Verkko-opinnoissa ei voi koskaan olla varma, kuka suorittaa välitehtävät tai jopa tentin. Tässä esitetyssä mallissa opiskelu tehdään omalla ajalla, joten silloin myös tentit suoritetaan omalla ajalla verkossa, eikä kukaan valvo tentin suorittamista. Miten siis voidaan varmistua siitä, kuka sen tentin on oikeasti tehnyt? Näin ollen on riski, ettei todellista oppimista tapahdu. Verkko-opinnot poistavat myös erittäin tärkeän vertaistuen. Kun opiskelijat ovat tunnilla fyysisesti paikalla, aiheen myötä keskustellaan ja he, joilla on vankilakokemusta, voivat

kertoa, miten asiat käytännössä toteutuvat. Samalla saadaan asioihin näkemyksiä monelta kannalta. RSKK:n nykyisessä mallissa verkko-opintoja on myös lisätty, eikä se ole VVL ry:n saamien tietojen mukaan saanut kannatusta opiskelijoilta, vaan myös opiskelijat haluaisivat, että teoriakoulutus järjestettäisiin läsnäolokoulutuksena RSKK:ssa.

Verkko-opetuksen iso haaste ja myös tärkeä turvallisuusnäkökulma on se, että alustat, joilla opiskellaan eivät ole riittävän tietoturvallisia. Vartijoille opetetaan paljon asioita, jotka on kirjattu salassa pidettäväksi. Mikäli henkilö opiskelee julkisissa tiloissa esimerkiksi kirjastossa ja epähuomiossa unohtaa tyhjentää välimuistin, on salassa pidettävä tieto mahdollisesti kaikkien saatavilla.

Osana osaamista on näytöt. Ne suoritetaan RSKK:n opiskelijoiden kohdalla vankiloissa ja niitä valvovat ja vastaanottavat koulutuksen saaneet työpaikkaohjaajat. Näyttöön sisältyy itse näytettävän suorituksen lisäksi keskustelut näyttönä olevasta aiheesta. Näytöt suoritetaan työaikana ja autenttisina työtehtävinä. He, jotka opiskelisivat tämän uuden esityksen mallin mukaisesti omalla ajallaan, eivät voisi suorittaa näyttöjä vankilassa. Hehän ovat opiskelun aikana siviili-ihmisiä, eikä siviilit voi tulla vankilaan suorittamaan työtehtäviä. Heillä ei myöskään olisi mitkään vakuutukset voimassa, koska he olisivat vapaa-ajalla. Mikäli autenttisessa työtehtävässä näyttötilanteessa vanki käyttäytyisi aggressiivisesti, siviili ei saisi kohdistaa vankiin voimakeinoja, koska hänellä ei olisi toimivaltaa toimia vankilassa. Voidaan siis osoittaa, ettei omalla ajalla opiskelu ole toimiva malli.

Mikäli opiskelu tapahtuisi henkilöstökoulutuksena, Risen tulee korvata koulutuksesta aiheutuneet kulut virkaehtosopimuksen mukaisesti. Tämä taas asettaisi RSKK:n opiskelijat eriarvoiseen asemaan, koska he saavat palkan vain siltä osin, kun ovat työssäoppimisjaksolla vankilassa.

Vankilavirkailijain liitto esittää, että RSKK:n nykyistä asemaa ei heikennetä, vaan RSKK:lle myönnettäisiin lisäresursseja, jolla saataisiin lisää henkilökuntaa ja lisää tiloja. Näin ollen olemassa olevalla koulutusmallilla pystyttäisiin kouluttamaan vaadittava määrä uusia vanginvartijoita siten, ettei koulutuksen laatu kärsi.

RSKK:n aseman säilyttäminen itsenäisenä oppilaitoksena

VVL ry:n mielestä on äärimmäisen tärkeää, että RSKK säilyttää itsenäisen asemansa oppilaitoksena. Kun RSKK säilytetään itsenäisenä oppilaitoksena, voidaan varmistaa riittävä pedagoginen osaaminen myös oppilaitoksen johtajalla. Mikäli RSKK sisällytetään kehittämisen ja ohjauksen vastuualueeseen, ei voida varmistaa sitä, että asioista päättävällä vastuualueen johtajalla on pedagogista osaamista. On opiskelijoiden oikeusturvan takaamiseksi tärkeää, että opinnoista päättävällä henkilöllä on pedagoginen osaaminen.

RSKK:ssa tulee säilyttää johtokunta. Johtokunnassa on ollut edustettuna opetusala, rikosseuraamusala, sidosryhmät sekä henkilöstö. Johtokunnan lakkauttaminen poistaa näiltä ryhmiltä lakisääteisen vallan osallistua päätöksentekoon. Henkilöstöjärjestöt ja opetusalan asiantuntijat eivät enää pääse suoraan vaikuttamaan strategiaan linjauksiin tai opetussuunnitelmiin hallintoelimen kautta. Jatkossa Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen johtaja päättää opetussuunnitelmasta yksikönpäällikön esityksestä. Tämä kytkee koulutuksen sisällön tiukemmin viraston keskusjohdon strategiseen ohjaukseen. Tämä vähentää koulutuksen pedagogista itsenäisyyttä ja alistaa opetussisällöt herkemmin operatiivisille tai taloudellisille suhdanteille.

Toimivallan siirtämisessä ei ole huomioitu riittävää opetusalan ja koulutuksen osaamista. RSKK:n yksikönpäällikön kelpoisuusvaatimuksista on esityksen mukaan tippumassa pois perehtyneisyys henkilöstökoulutukseen ja koulutuskeskuksen toimialaan. Tämä voi olla haitaksi pedagogiselle kehittämiselle. RSKK:n katsotaan olevan Rikosseuraamuslaitoksen sisälläkin erityistä toimintaa järjestävä yksikkö, jossa edellytetään erityistä pedagogista osaamista. Sen vuoksi RSKK:ssa tulee jatkossa olla oma johtokunta, joka tekee päätöksiä RSKK:n omaan toimintaan liittyvistä seikoista.

RSKK:n opiskelijoille tulee jatkossakin säilyttää nyt olemassa olevat opintososiaaliset edut, joita ovat ilmainen asuminen kurssihotellissa ja ilmainen lounas. Ne ovat merkittävä etu, joilla voidaan kilpailla opiskelijoista. RSKK:n budjetti on häviävän pieni osuus koko Risen budjetista, joten säästösyynä opintososiaalisia etuja ei voida esittää. RISE tarvitsee paljon uusia koulutettuja vartijoita, joten etuja, joilla voidaan houkutella opiskelijoita opiskelemaan RSKK:een ei kannata missään tapauksessa poistaa.

Lopuksi

Vankilavirkailijain liitto ry ei kannata nyt meneillään olevaa koulutusuudistusta tässä lausunnossa esiin nostamiensa asioiden vuoksi. VVL ry:n mielestä Rikosseuraamusalan koulutuskeskus tulee säilyttää itsenäisenä toimijana ja sillä tulee säilyttää johtokunta. VVL ry on myös sitä mieltä, että vanginvartijan tutkintokoulutus tulee säilyttää Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksessa, josta valmistuneet saavat vanginvartijan kelpoisuuden. Näin voidaan taata koulutuksen tasalaatuisuus ja yhdenvertaiset toimintamallit. Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskukselle tulisi myöntää lisäresurssit, jotka turvaisivat riittävät tilat ja henkilöstön laadukkaan ja yhdenvertaisen opetuksen antamiseksi. Lisäresursseissa tulee huomioida myös se, että opiskelijoiden opintososiaaliset edut säilyvät eikä niitä poisteta.

Seija Mäenpää

Vankilavirkailijain liitto VVL ry.

Mäenpää Seija
Vankilavirkailijain Liitto VVL r.y.